

V. A BŰNCSELEKMÉNYI EGYSÉG ÉS A BŰNHALMAZAT

(Ambrus István)

V.A. SZABÁLYOZÁSTÖRTÉNET	2
V.A.1. A bűnhalmazat	2
V.A.2. A folytatólagos bűncselekmény	4
V.A.3. Összetett és összefoglalt bűncselekmények, a törvényi egység különleges esete	5
V.A.4. Az üzletszerűség	5
V.A.5. Az érték-egybefoglalás.....	6
V.A.6. A látszólagos halmazat.....	8
V.B. A HATÁLYOS SZABÁLYOZÁS BEMUTATÁSA	9
V.B.1. A bűnhalmazat.....	9
V.B.2. A folytatólagosság.....	9
V.B.3. Az érték-egybefoglalás.....	10
V.B.4. A rendszeres elkövetés	11
V.B.5. A törvényi egység számos új esete	12
V.B.6. A szubszidiaritás	13
V.C. A HATÁLYOS SZABÁLYOZÁS ELEMZÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE.....	13
V.C.1. A bűnhalmazat.....	14
V.C.2. A folytatólagosság.....	15
V.C.3. Az érték-egybefoglalás	16
V.C.4. A rendszeres elkövetés	17
V.C.5. A szubszidiaritás	19
V.D. DE LEGE FERENDA JAVASLATOK.....	19
V.D.1. A bűnhalmazat	19
V.D.2. A folytatólagosság.....	19
V.D.3. A rendszeres elkövetés	20
V.D.4. A szubszidiaritás	20
V.D.5. A szabálysértések kapcsán	20
V.D.6. Az ismételt elkövetés fogalmának bevezetése	21
V.E. FELHASZNÁLT IRODALOM.....	21

V. A bűncselekményi egység és a bűnhalmazat (Ambrus István)

V.A. SZABÁLYOZÁSTÖRTÉNET

A bűncselekményi egység és a bűnhalmazat az anyagi büntetőjog-dogmatika nagy szabályozási múltra visszatekintő elméleti kategóriái.¹ Részletes kifejtésük és tartalommal történő feltöltésük alapvetően nem a büntetőtörvénnyel, hanem a jogtudomány és a joggyakorlat művelőivel szemben fogalmazható meg követelményként. A vonatkozó törvényi rendelkezések erre is figyelemmel általában csupán a legalapvetőbb szempontok rögzítésére szorítkoznak.

A büntetőtörvények különös részében írt egyes tényállások minden esetben a bűncselekményi egység körébe eső ismérveket tartalmazzák.

Ebből fakadóan – a formális logika szabályai szerint – a fogalmi párosból elegendő a bűnhalmazat törvényi definiálása, ugyanez az egység kapcsán már szükségtelen (ugyanis ami nem halmazat, az szükségképpen csak egység lehet).² A bűncselekményi egység általános fogalmával ezért büntetőkódexeinkben nem találkozhatunk, az egységnek a jogtudomány által kimunkált kategóriáit azonban természetesen azonosíthatjuk. A bűncselekményi egység két fő formája a magyar büntetőjogban (a folytatólagos bűncselekmény legáldefiníciójának megalkotása óta) a természetes és a törvényi egység. Miután azonban a természetes egység lényegében az egyes különös részi tényállások kereteinek feleltethető meg, tehát az egység alapvető megjelenési formája, ehelyütt elegendő – a halmazat mellett – a törvényi egység fajtáinak szabályozástörténetét bemutatni. Röviden szükséges végül utalni a végeredményben ugyancsak bűncselekményi egységként értelmezendő látszólagos halmazat kategóriáira.

V.A.1. A bűnhalmazat

A legrészletesebb szabályozást a bűnhalmazatról az 1878. évi Btk. (Csemegi-kódex) 95–100. §-ai adták, amelyek lényegében úgy rendelkeztek, hogy *alaki halmazat* esetén csupán az abszorpció, míg *anyagi halmazat* esetében az aszperáció alkalmazható büntetéskiszabási

¹ Tekintettel arra, hogy a bűnhalmazat problémaköre önálló, felelősségtani (bűncselekménytani) kérdés, a jogkövetkezményekre vonatkozó szabályozást (a halmazati büntetést) jelen tanulmány keretében részleteiben nem vizsgálom.

² Hasonló példával találkozhatunk a stádiumok körében is: a Különös Rész a befejezett bűncselekmény kategóriájára épül, ezért az előkészület és a kísérlet általános részi definiálása mellett a befejezettség külön törvényi felemlítése mellőzendő.

elvként. E törvénykönyv tehát az alaki (ekkoriban: ideális, eszmei vagy „eszményi”³) halmazat esetében nem engedte meg a bűnhalmazatban álló legsúlyosabb bűncselekmény büntetési tétele felső határának átlépését (aszperáció), hanem legfeljebb ebben a keretben mozoghatott a bíró (abszorpció). Anyagi halmazat esetén azonban lehetőség volt a felső határnál súlyosabb büntetés kiszabására is.

A törvény eme megoldása azonban a joggyakorlatban sokszor igazságtalan eredményre vezetett. Nehezen megindokolható például, hogy miért részesüljön enyhébb megítélésben a két vagyontárgyat is megrongáló elkövető kizárólag azon körülményre figyelemmel, hogy tervét csupán egyetlen magatartással hajtotta végre, és ehhez nem volt szüksége több tettre. A Csemegi-féle felfogás tarthatatlanságát erre is figyelemmel nálunk meggyőzően elsőként *Finkey Ferenc* mutatta ki, aki már a XIX. század végén úgy fogalmazott, hogy „[a]z anyagi és alaki halmazat közti egész megkülönböztetés [...] elvi alapra vissza nem vezethető s elméletileg nem igazolható”⁴. A XX. század derekára a magyar büntetőjog-tudományban kikristályosodott az a nézet, amely szerint egy cselekménnyel ugyanúgy megvalósítható több bűncselekmény, mint többel, ezért az alaki és az anyagi halmazat között anyagi jogi szempontból különbséget tenni nem szabad.⁵

A jogalkotásban mindez a *Büntető Törvénykönyv Általános részéről szóló 1950. évi II. törvényben* (Btá.) csapódott le, amelynek 57. § (1) bekezdése szerint „[h]a ugyanannak az elkövetőnek egy vagy több cselekménye több büntettet valósít meg (bűnhalmazat), a büntetést valamennyi büntettért egy büntetésbe foglalva kell kiszabni (összbüntetés)”⁶. Az *1961. évi Btk.* ezt követően azt a megoldást választotta, hogy a bűnhalmazatot magát nem definiálta, 65. §-a csupán azt rögzítette, hogy „[h]a a bíróság az ítéletben több büntettet állapít meg (bűnhalmazat), valamennyi büntettért egy büntetést (halmazati büntetés) kell kiszabni”.

A jogalkotó ugyanakkor ezt követően sem kívánt visszatérni az alaki és az anyagi halmazat eltérő törvényi kezeléséhez, amelyet jól jelez, hogy a korábbi Btk. kodifikációs

³ Ezt az archaikus szóhasználatot szerepelteti Löw (1880) 546. o.

⁴ FINKEY (1895) 154. o.

⁵ Így VÁMBÉRY (1913) 270. o.; ANGYAL (1920) 494–495. o.; IRK (1928) 227. o.; HACKER (1936) 245. o.

⁶ A hivatkozott törvénytörvényben szereplő „összbüntetés” kitétel nem összetévesztendő a hatályos büntetőjogból ismert *összbüntetés* (Btk. 93–96. §) intézményével. A Btá. szóhasználatában szereplő *összbüntetés* még a mai halmazati büntetéssel volt szinonim fogalom.

munkabizottsága egyöntetűen úgy foglalt állást, hogy „[a]z alaki halmazat nálunk rég nyugvópontra jutott kérdését azzal együtt sem tartjuk vitára érdemesnek, hogy annak különkezelésére napjainkig akad példa (lengyel Btk.)”.⁷

A korábbi Btk. 12. § (1) bekezdése végül lényegében a Btá. megoldásához tért vissza, mégis azzal a különbséggel, nem az egységes büntetés kiszabásának kötelezettségét, hanem a több bűncselekmény egyazon eljárás keretében történő elbírálását tette törvényi kritériummá: „[b]űnhalmazat az, ha az elkövető egy vagy több cselekménye több bűncselekményt valósít meg, és azokat egy eljárásban bírálják el”.

V.A.2. A folytatólagos bűncselekmény

Noha a jogirodalom *Csemegi-kódex* előtti képviselői egybehangzóan elismerték a *folyatólagos bűncselekmény* bűnhalmazatot kizáró jelentőségét,⁸ az kifejezett törvényi szabályozást első büntetőtörvényünkben még nem nyert. A hozzá fűzött Anyaggyűjtemény (a korabeli miniszteri indokolás) ugyan már említést tett a folytatólagos bűncselekményről, amely szerint „a folytatott büntett a bűnhalmazat esetei közé épen nem tartozik”.⁹ Ezután azonban – a jogtudomány sürgetése ellenére¹⁰ – sem a Btá., sem az *1961. évi V. törvény* (az 1961. évi Btk.) nem határozta meg a folytatólagos bűncselekmény fogalmát.¹¹ A folytatólagosság ebben az időszakban bírói (vagy jogi) egységgé töretlenül érvényesült.

Az *1978. évi IV. törvény* (a korábbi Btk.) előkészítő ülései során már lényegében teljes támogatottságot élvezett az a felfogás, amely szerint a folytatólagosságról kifejezetten

⁷ LÁSZLÓ (1984) 329. o. Kiemelhető, hogy Földvári József később, még az 1990-es években is hangsúlyozta az alaki és anyagi halmazat megkülönböztetésének szükségtelenségét. Lásd FÖLDVÁRI (1995) 53. o.

⁸ SZLEMENICS (1847) 46. o.; SZOKOLAY (1848) 218. o.; PAULER (1869) 123. o.; KAUTZ (1873) 100. o.

⁹ LÖW (1880) 546. o.

¹⁰ HOROWITZ (1891) 302–308. o.; DEGRÉ (1912) 312. o.; FINKEY (1900) 10. o.; később ÁDÁM (1961) 52. o.; FÖLDVÁRI (1962) 277. o.; JULIS (1971) 206. o.

¹¹ Megjegyezhető, hogy az 1961. évi Btk. egyetlen különös részi tényállás kapcsán, az *alárendelt megsértéséről* rendelkező 321. § (2) bekezdés b) pontjában már megjelenítette a folytatólagosságot, éspedig minősítő körülmény formájában. Erre tekintettel e bűncselekmény kapcsán – a minősítő körülmény mellett – külön folytatólagosságot vagy halmazatot nem lehetett megállapítani. Lásd BH 1977. 370.

rendelkeznie kell a törvénynek.¹² Ennek megfelelően, a folytatólagosság törvényi egységgé vált, megállapításának feltételeit az 1978. évi Btk. 12. § (2) bekezdése kifejezetten szabályozta. Ez alapján „nem bűnhalmazat, hanem folytatólagos bűncselekmény az, ha az elkövető ugyanolyan bűncselekményt, egységes elhatározással, azonos sértett sérelmére, rövid időközökben többször követ el”.

V.A.3. Összetett és összefoglalt bűncselekmények, a törvényi egység különleges esete

Összetett és összefoglalt bűncselekményeket, valamint a törvényi egység különleges esete körébe tartozó különös részi tényállásokat valamennyi büntetőtörvényünk tartalmazott, melyeket absztrakció révén a jogtudomány sorolt be bűncselekménytani kategóriákba. Mindhárom fogalomkör közös ismérve, hogy olyan bűncselekményekből (vagy kivételesen szabálysértésekből) tevődnek össze, amelyeket egyébként bűnhalmazatként kellene értékelni.¹³ Összetett bűncselekményre a rablást (korábbi Btk. 321. §), összefoglalt bűncselekményre a több emberen elkövetett emberölést [korábbi Btk. 166. § (2) bekezdés f) pont]¹⁴, míg a törvényi egység különleges esetére a közúti veszélyeztetés bűncselekményét (korábbi Btk. 186. §) szokás példaként említeni.

V.A.4. Az üzletszerűség

A *Csemegi-kódex* az *üzletszerűség* fogalmát még nem határozta meg, hanem a bíró szabad mérlegelésére bízta azt.¹⁵ A 8800/1946. ME rendelet 9. §-a (BHÖ 272. pont) már tartalmazott egy fogalom-meghatározást, amely szerint üzletszerűen az követte el a bűncselekményt, aki „arra törekedett, hogy illetéktelen nyereségből állandó keresetforrása legyen”. A fogalom törvényi szintű szabályozása azonban egészen az 1961. évi Btk. hatálybalépéséig váratott magára, amely 114. §-ában már úgy rendelkezett, hogy „üzletszerűen követi el a büntettet, aki hasonló büntettek elkövetése révén rendszeres haszonszerzésre törekszik”. A fogalom ezt követően csak kevés és akkor sem érdemi változáson ment keresztül. Az *1961. évi Btk. 1971. évi novelláris módosítása* nyomán – a bűncselekmények *bichotom* rendszerű súly szerinti osztályozására való áttérés folyományaként – az üzletszerűség fogalmában használt „büntett”

¹² Vö. BERKES – LÁSZLÓ (1977) 392–393. o.; GYÖRGYI (1984) 339. o. és LÁSZLÓ (1984) 347. o.

¹³ AMBRUS (2014c) 83–85. és 183–184. o.

¹⁴ Hatályos elnevezése: több ember *sérelmére* elkövetett emberölés [Btk. 160. § (2) bekezdés f) pont]

¹⁵ BALOGH (1886) 36. o.

helyét a „bűncselekmény” kifejezés vette át.¹⁶ Ezt követően a korábbi Btk. 137. § 9. pontjában szabályozott a definíció már csak egy ízben módosult, amikor a „hasonló bűncselekmények” az „ugyanolyan” kitéttel egészült ki.¹⁷

Jóllehet az üzletszerűséget hagyományosan a törvényi egység egy válfajának tekintik, és tankönyv- és kommentárirodalom is itt szokta tárgyalni, megjegyezendő, hogy az a bírói gyakorlatban régóta érvényesülő felfogás szerint egyetlen esetben létesít csupán törvényi egységet: amennyiben az alaptényállás keretében jelenik meg.¹⁸ Erre a hatályos büntetőjogban a zugírászat bűncselekménye szolgálhat például.¹⁹ Egyéb esetekben – amikor az üzletszerűség minősítő körülményként jelenik meg – bűnhalmazatot kizáró tulajdonsága nincs, hanem lényegében ugyanúgy viselkedik, mint bármely más minősített eset (így a lopás, a sikkasztás stb. esetén).

V.A.5. Az érték-egybefoglalás

Az *érték-egybefoglalás* a törvényi egység leginkább hányatott sorsú válfaja, számos újra- és újrakodifikálást ért meg, és megannyi szabályozási módozata volt ismeretes. A *Csemegi-kódex* 335. §-a alapján létezett azon érték-egybefoglalás, amelyet a már *önmagukban is bűncselekményt megvalósító cselekmények* vonatkozásában kellett elvégezni, s amely folytán az alapeseti bűncselekmények (ekkoriban kizárólag a lopások) összértékük alapján a minősített eset körében voltak értékelhetők. Később, az *1971. évi Bn.* alapján az *1961. évi Btk.* 311. § 4. pontjában olyan rendelkezés jelent meg, amely az elkövető több szándékos vagyron elleni bűncselekménye körében a jelentős, illetve különösen nagy érték vagy kár

¹⁶ 1971. évi 28. tvr. (1971. évi Bn.) 1. § (3)–(5) bek.

¹⁷ 1999. évi CXX. törvény 6. § (2) bek.

¹⁸ Lásd a Legfelsőbb Bíróság Büntető és Katonai Kollégiumának az 1982. június 25-én elfogadott 104. számú közös állásfoglalását. Az itt kifejtett álláspont jelenleg a BKv 37. alapján érvényesül.

¹⁹ Megjegyezhető, hogy a zugírászatnak a korábbi Btk. 248. §-ában szereplő tényállását a 2001. évi CXXI. törvény 2002. április 1-jei hatállyal úgy módosította, hogy annak elkövetési magatartásává a korábbi beadvány/okirat-szerkesztés helyett az ügyvédi stb. *tevékenység végzését* tette. Utóbbi kapcsán pedig alappal lehet olyan álláspontra helyezkedni, hogy az *ab ovo* természetes egységbe olvadó magatartások sorozatát is magában foglalhatja. Mint a Kis–Hollán szerzőpáros írja: „[a] bűncselekmény elkövetési magatartása folyamatos, így természetes egység az ügyvédi, jogtanácsosi vagy közjegyzői tevékenység körébe tartozó több részselekmény végzése”. Lásd KIS – HOLLÁN (2008) 394. o.

viszonylatában egybefoglalást írt elő (ún. „nagy érték-egybefoglalás”).²⁰ E rendelkezést azonban a korábbi Btk. már nem vette át.

Emellett a szabálysértések létrejöttét²¹ követően nem sokkal, az *1956. évi 16. tvr.* 8. §-a alapján megjelent azon egybefoglalási forma, amely a *szabálysértéseket bűncselekményekké minősítette át* abban az esetben, ha az elkövetési összérték a bűncselekményi értékhatárt meghaladta (ún. „kis érték-egybefoglalás”).²² A későbbiekben az *1962. évi 10. tvr.* (az 1961. évi Btk.-t hatályba léptető jogszabály) 57. § (3) bekezdése, majd az *1968. évi I. törvény* (a korabeli szabálysértési törvény) 105. § (4) bekezdése rendelkezett az érték-egybefoglalásról. Ez a szabályozási forma azonban a gyakorlat szerint nem létesített törvényi egységet, hanem a szabálysértések halmazata helyébe bűncselekmények halmazata lépett.²³

Az *1979. évi 10. tvr.* 40. §-a azután teljesen megváltoztatta az *1968. évi Szabs. tv.* 105. §-át, s annak új (3) bekezdése már úgy rendelkezett, hogy érték-egybefoglalásnak csak ugyanolyan cselekmény több alkalommal történő elkövetése esetén van helye, melyekből az egybefoglalás révén egy egységes bűncselekmény (törvényi egység) jön létre. Ezzel összhangban került megállapításra a *Btké. (1979. évi 5. tvr.)* ekkoriban hatályos 28. § (2) bekezdésének szövege is.²⁴ Az érték-egybefoglalásra vonatkozó törvényi rendelkezéseket – gyakorlati nehéz alkalmazhatósága miatt – az *1987. évi III. törvény* 42. §-a szüntette meg.

Ezt követően, a korábbi Btk. hatálya alatt a jogalkotó az érték-egybefoglalás szabályait – az 1979 és 1987 között hatályban volt szabályozási megoldáshoz hasonló technikával és tartalommal – a *2009. évi CXXXVI. törvény* 16. §-a, majd (ismételten) a *2010. évi LXXXVI. törvény* 15. §-a állapította meg.²⁵ Az érték-egybefoglalás szabályait egyrészt 2010. január 1.

²⁰ A jogirodalomban lásd HALÁSZ (1972) 195–201. o.; BÉKÉS – SZALMA (1973) 309. o. A gyakorlatban BH 1976. 348.

²¹ KIRÁLY (1955) 549–555. o.

²² Ehhez lásd VISZOKAY (1960) 112. o.

²³ A korabeli joggyakorlatban lásd a Legfelsőbb Bíróság 496. sz. büntető kollégiumi állásfoglalását (megjelent: BH 1972. 3.). A jogtudományban meggyőző kritikai álláspontot fejtett ki róla ERDŐSY (1977) 893. o.

²⁴ Ehhez lásd VISZOKAY (1980) 593–599. o.

²⁵ Egy *jogalkotási hiba* miatt a 2009. évi CXXXVI. törvény 26. § (2) bekezdés da) pontja, amint hatályba léptette – 2010. január 1. napjával – az érték-egybefoglalásnak az 1999. évi Szabs. tv.-beli szabályait, azonnal hatályon kívül is helyezte azokat. A jogalkotó ezt a későbbiekben észlelve, a 2010. évi LXXXVI. törvény 15. §-ával, 2010. augusztus 19-jei hatállyal ismét

napjától 2012. április 14. napjáig az 1999. évi Szabs. tv. 157. § (6) bekezdése, majd 2012. április 15. napjától 2013. június 30. napjáig a 2012. évi Szabs. tv. 177. § (6) bekezdése, másrészt az említett időpontok alatt mindvégig a Btké. 28. § (2) bekezdése tartalmazta. A Szabs. tv. vonatkozó rendelkezése ezt követően is hatályban maradt. Ebben az időszakban a 2010. évi CXLVII. törvény 79. §-a 2011. január 1-jei hatállyal is módosította a vonatkozó szabályokat (abból eltávolította a folytatólagosságra való utalást).²⁶

V.A.6. A látszólagos halmazat

Amennyiben az elkövető egy vagy több cselekménye több bűncselekmény törvényi tényállását is kimeríti, és egyetlen természetes vagy törvényi egységi kategória sem állapítható meg, fő szabálynak tekinthető a valóságos halmazat megállapítása. Ha azonban a megvalósulni látszó törvényi tényállások közül az egyik – valamilyen, az érintett tényállások között fennforgó viszony folytán – alkalmazása kizárja a további bűncselekmények megállapításának lehetőségét, a halmazat csupán *látszólagos*.²⁷ A látszólagos halmazatnak – a valóságoshoz hasonlóan – kimunkálható az alaki és anyagi változata. A látszólagos alaki halmazat körébe többnyire a specialitást, a konszumpciót és a szubszidiaritást szokták sorolni. A látszólagos anyagi halmazat körében az egyes álláspontok olyannyira szóródnak, hogy uralkodó álláspontról nehezen lehet beszélni. Általában az önálló részcselekményt (büntetlen előcselekményt), az összeolvadást (beolvadást), valamint a büntetlen eszköz-, utó- és mellékcselekményeket említi a jogirodalom.²⁸

A látszólagos halmazat kategóriái alapvetően jogértelmezési termékek, ezért – a természetes egységhez hasonlóan – kimunkálásuk alapvetően jogtudományi feladat. Ez alól kivételt képezhet a *szubszidiaritás* esete, amelyet – éppen arra tekintettel, hogy a törvény minden esetben *expressis verbis* szól róla – a törvényi egység esetei közé is meggyőzően be lehetne sorolni.²⁹

elhelyezte a Szabs. tv.-ben a már említett 157. § (6) bekezdését. Ehhez lásd MÉSZÁR (2010) 18. o.

²⁶ A recens jogirodalomból a jogintézményhez lásd AMBRUS (2010) 274–281. o.; AMBRUS (2014c) 206–220. o.; BELOVICS (2014) 141–161. o.; SZOMORA (2014) 137–146. o.

²⁷ AMBRUS (2014c) 233–239. o.

²⁸ A vonatkozó álláspontokhoz részletesen lásd AMBRUS (2014c) 221–290. o.

²⁹ Uo. 221. o.

A szubszidiaritást már a *Csemegi-kódex* is ismerte, 350. §-ában például a zsarolást a rabláshoz viszonyítva olyképpen határozta meg, hogy zsarolás megállapításának csak akkor van helye, „a mennyiben cselekménye súlyosabban büntetendő cselekményt nem képez”. Ezt követően büntetőtörvényeink a szubszidiaritást vagy a „ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg” [ún. tágabb értelemben vett szubszidiaritás, pl. 1961. évi Btk. 161. § (1) bekezdés, korábbi Btk. 178. §], vagy a „ha más bűncselekmény nem valósul meg” (ún. szoros értelmű szubszidiaritás, pl. 1961. évi Btk. 261. §, korábbi Btk. 174. §) záradékkal jeleníti meg. A tágabb értelmű szubszidiaritást a bírói gyakorlat hosszú ideig úgy értelmezte, hogy a klauzulával ellátott bűncselekmény súlyosabb bűncselekménnyel alaki halmazatban való találkozásakor csak ez utóbbit lehet megállapítani. Ugyanolyan vagy enyhébb bűncselekménnyel való együttes felmerüléskor sem volt azonban valódi halmazat megállapításának helye, ilyenkor csak a záradékolt bűncselekményt rótták az elkövető terhére.³⁰ A korábbi Btk. hatályba lépését követően azonban a Legfelsőbb Bíróság feladta az előző pontban vázolt elveket. 93. számú kollégiumi állásfoglalásában ugyanis a leggyakrabban előforduló szubszidiárius bűncselekmény, a garázdaság kapcsán kimondta, hogy „bűnhalmazat létesül, ha az elkövető egy cselekménnyel a garázdaság, valamint a testi sértés vagy a rongálás törvényi tényállását is megvalósítja, feltéve hogy a testi sértés vagy a rongálás törvényi büntetési tétele nem súlyosabb, mint a garázdaságé”. A BKv 34. pedig gyakorlatilag változatlan tartalommal és formában tartotta fenn a BK 93. számú állásfoglalásban foglaltakat.

V.B. A HATÁLYOS SZABÁLYOZÁS BEMUTATÁSA

V.B.1. A bűnhalmazat

Ugyan a 2000-es évek elején megindult büntetőjogi kodifikáció során felmerültek módosító javaslatok,³¹ a Btk. a bűnhalmazat kérdése kapcsán lényegében átvette az 1978. évi Btk. szabályozási megoldásait. Így változatlan tartalommal szerepel a *bűnhalmazat* [Btk. 6. § (1) bekezdés] és az *üzletszerűség* [Btk. 459. § (1) bekezdés 28. pont] fogalma.

V.B.2. A folytatólagosság

Az új Btk.-ra vonatkozó első, 2012 februárjában napvilágra került Előterjesztés a *folytatólagosság* fogalmát még a *korábbi* Btk.-ból ismertnek megfelelő, változatlan formában

³⁰ BJD 2848.; BJD 5855.

³¹ WIENER (2003) 56. o.; GÁL (2006) 59. o.; LIGETI (2006) 35., 47. o.

kívánta fenntartani. Ezzel szemben a 2012. évi áprilisi Btk. Javaslat (T/6958.)³² már az „ugyanolyan cselekmény” kitételt kívánta szerepeltetni a normaszövegben, és a Btk. 6. § (2) bekezdése ebben a formában került 2012. július 13-án kihirdetésre.

Ezt követően azonban, még a Btk. hatálybalépése előtt, a 2012 decemberében elfogadott és kihirdetett *2012. évi CCXXIII. törvény* 318. § (1) bekezdése *visszaállította* a korábbi Btk. 12. § (2) bekezdésében írt szövegezést és végül a Btk. 6. § (2) bekezdése 2013. július 1. napjával így, a folytatólagosság törvényi ismérveként az „ugyanolyan bűncselekmény” elkövetését megkövetelve lépett hatályba.

V.B.3. Az érték-egybefoglalás

Az *érték-egybefoglalás* vonatkozásában elmondható, hogy a Btk. 464. § b) pontja a Btké.-t a maga egészében hatályon kívül helyezte, ezért szabályai 2013. július 1. napjától csak hiányosan, a Szabs. tv. 177. § (6) bekezdésében voltak fellelhetők. Törvényi alapját azonban e jogintézmény ekkor leginkább azért veszítette el, mivel jogforrási háttere miatt nem felel meg a *bűncselekmény* új törvényi definíciójának. A Btk. 4. § (1) bekezdése szerint bűncselekmény – az eddigiekkel szemben – az a „[...] cselekmény [...] amelyre *e* törvény büntetés kiszabását rendeli”³³. Mindezzel a jogalkotó egyértelműen kifejezésre juttatta, hogy bűncselekmény és ekként büntetőjogi felelősség megállapítására kizárólag a Btk.-ban írt feltételek egyidejű megvalósulása esetén kerülhet sor. Az érték-egybefoglalás útján létrejövő „bűncselekményt” azonban nem *e* törvény (tehát a Btk.) rendelte büntetni, hanem a 2012. évi szabálysértési kódex. Erre figyelemmel az érték-egybefoglalás jogintézménye nem felelt meg a bűncselekmény büntető anyagi jogi definíciójának, hiszen az annak megfelelő cselekményt nem a Btk. rendelte büntetni.

Ezen a helyzeten változatott azután ismét a jogalkotó, amikor 2015. július 1-jei hatállyal, a *2015. évi LXXVI. törvény* 34. §-ával az érték-egybefoglalás szabályait a Btk. 462. § (4)–(5) bekezdéseiben ismét megjelenítette.³⁴

³² Forrás: <http://www.parlament.hu/irom39/06958/06958.pdf>

³³ Kiemelés – A. I.

³⁴ (4) Bűncselekmény valósul meg, ha az ugyanazon elkövető által, egy éven belül elkövetett és együttesen elbírált

a) ugyanolyan tulajdon elleni szabálysértés esetén a dolog értéke, az okozott kár, illetve az okozott vagyoni hátrány a (2) bekezdés a)–c) pontjában meghatározott összeget,

V.B.4. A rendszeres elkövetés

Egyfajta régi-új törvényi egységként fogható fel a Btk.-ban a *rendszeres* elkövetés szabályozása. Egység-többség tani szempontból a jogirodalom felfogása a korábbi Btk. hatálya alatt lényegében egységes volt abban, hogy azok a büntetőjogi tényállások, mint pl. a kuruzslás (korábbi Btk. 285. §), a zaklatás [korábbi Btk. 176/A. § (1) bekezdés], vagy a tiltott szerencsejáték szervezése (korábbi Btk. 267. §), amelyek rendszeres elkövetési magatartással valósíthatók meg, a *természetes egység* körébe sorolandók.³⁵ Ennek indoka, hogy ezek a deliktumok csak az elkövetési magatartás többszöri kifejtésével válnak tényállásszerűvé, az egyszeri elkövetés bűncselekményt nem valósít meg.

A helyzet némileg módosult azonban a Btk. hatálybalépésével.³⁶ A *kapcsolati erőszak*³⁷ Btk. 212/A. § (2) bekezdés a) és b) pont szerinti alakzatai ugyanis azáltal válnak tényállásszerűvé, hogy az elkövető a testi sértés egyes eseteit, a tetteges becsületsértést, a személyi szabadság megsértésének alapesetét vagy a kényszerítést meghatározott személyek sérelmére, rendszeresen követi el. E cselekmények azonban nemcsak rendszeres, hanem egyszeri megvalósítás esetén is bűncselekményként értékelendők, amelyeknek így kvázi minősített esete a kapcsolati erőszak. Utóbbi esetében tehát a természetes személet szerint

b) szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése esetén az üreshordozó díj, illetve a reprográfiai díj a (2) bekezdés d) pontjában meghatározott összeget,

c) iparjogvédelmi jogok megsértése esetén a vagyoni hátrány a (2) bekezdés e) pontjában meghatározott összeget,

d) rossz minőségű termék forgalomba hozatala vagy a versenytárs utánzása esetén a termék, illetve áru értéke a (2) bekezdés f) pontjában meghatározott összeget,

e) vámszabálysértés esetén a vagyoni hátrány a (3) bekezdésben meghatározott összeget érték-egybefoglalás folytán meghaladja.

(5) Bűncselekmény valósul meg ugyanazon elkövető által elkövetett és együttesen elbírált szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése szabálysértés esetén, ha az egyes cselekményekkel más vagy mások, a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait a (2) bekezdés d) pontjában meghatározott összeget meghaladó vagyoni hátrányt okozva sértik meg.

³⁵ NAGY F. (2010) 235–236. o.; FÖLDVÁRI (2006) 216. o.

³⁶ Erre kifejezetten utal GELLÉR (2012) 362. o.

³⁷ E bűncselekményt a Btk.-ba a 2013. évi LXXVIII. törvény 19. § (5) bekezdése vette fel.

bűncselekményi egységről már nem lehet beszélni. Ezért itt lényegében a törvényi egység egy sajátos, újfajta – bár szabályozási előzménnyel rendelkező³⁸ – típusával állunk szemben.³⁹

V.B.5. A törvényi egység számos új esete

Utalnunk kell ebben a körben arra, hogy az elmúlt évtizedben *a törvényi egység számos új esete* jelent meg a magyar büntetőjogban. Ezek egy részét a korábbi Btk. legutóbbi módosításai jelenítették meg először, melyeket a Btk. is átvett. Akadnak azonban olyanok is, amelyek kifejezetten a Btk. termékeinek tekinthetők.

A) A joggyakorlatban legnagyobb jelentőséggel a *2012. évi CCXXIII. törvény* 36. §-a által, 2013. február 1-jei hatállyal elvégzett módosítások jártak. E törvényhely vezette be a korábbi Btk.-ba az *egy vagy több* közokirat, magánokirat vagy készpénz-helyettesítő fizetési eszköz egyidejű elvételével elkövetett lopás [korábbi Btk. 316. § (2) bekezdés II. ford. e) pont, Btk. 370. § (2) bekezdés b) pont be) alpont], az *egy vagy több* okiratra elkövethető okirattal visszaélést (korábbi Btk. 277. §, Btk. 346. §), valamint az *egy vagy több* készpénz-helyettesítő fizetési eszközre elkövethető készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélést [korábbi Btk. 313/C. § (7) bekezdés, Btk. 393. § (1) bekezdés a) pont].

Egy vagy több költségvetésnek okozhat vagyoni hátrány a *2011. évi LXIII. törvény* 2. §-a alapján 2012. január 1-től hatályos költségvetési csalás (korábbi Btk. 310. §, Btk. 396. §).

A korábbi Btk. 204. §-ában szabályozott tiltott pornográf felvétellel visszaélés 2007. június 1-jétől vált törvényi egységgé, amely megoldást a Btk. (gyermekpornográfia néven) ugyancsak átvette.

B) A Btk. újdonságai közül említhető a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének új szabályozása (Btk. 385. §), amely nemcsak fontos dekriminalizációt hajtott végre, hanem – a korábbi Btk. 329/A. §-ában foglalt szabályozási elődével szemben – a bűncselekmény sértettjének *mást vagy másokat* tekinti, ezáltal itt is kiküszöbölve a rendbeliség problematikáját.

A korábbi joggyakorlat bizonytalanságait küszöbölte ki a jogalkotó, amikor az állatkínzás minősített esetévé tette, ha az elkövető *több állat* maradandó egészségkárosodását vagy

³⁸ Hasonlóan (tehát lényegileg minősítő körülményként) szabályozta az 1961. évi Btk. 131. § (3) bekezdés b) pont I. fordulata a rendszeresen elkövetett kémkedést. Erre figyelemmel a korabeli jogirodalom törvényi egységnek tekintette a rendszeres elkövetést. Lásd FÖLDVÁRI (1962): 298–301. o.; KÁDÁR – KÁLMÁN (1966) 619. o.

³⁹ Ehhez lásd AMBRUS (2014a) 20–22. o.; MÁRKI (2013) 812. o.

pusztulását okozza [Btk. 244. § (2) bekezdés a) pont]. Ennek révén a több állat sérelmére való elkövetés súlyosabban minősül, azonban az állatok tényleges száma a rendbeliségre nem hat ki.

Végül megemlíthető a Btk. utóbbi módosítása is. A 2013. évi CLXXVIII. törvény 1. §-a 2013. november 16. napjától helyezte el a Btk. 226/A. §-ában a becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel készítését, továbbá a 226/B. §-ban annak nyilvánosságra hozatalát. Mindkét bűncselekmény *más vagy mások* becsületét érintheti.

V.B.6. A szubszidiaritás

Tág értelemben szubszidiárius bűncselekményre új példa a Btk.-ban a fogyasztással elkövetett kábítószer birtoklása [Btk. 178. § (6) bekezdés], a biztonsági okmány hamisítása (Btk. 344. §), a gépjármű kilométer-számláló műszer által jelzett érték meghamisítása (Btk. 348. §), valamint a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés (Btk. 355. §).

A szoros értelemben vett szubszidiaritásnak megfelelő záradékkal sokáig csupán egyetlen bűncselekmény, a kényszerítés tényállásában találkozhattunk. A Btk. azonban ugyancsak az amennyiben „más bűncselekmény nem valósul meg” kitétellel látta el a nemzeti adatvagyon körébe tartozó állami nyilvántartás elleni bűncselekmény (Btk. 267. §), az okirattal visszaélés egy változata, az ún. „okirat-orgazdaság” [Btk. 346. § (2) bekezdés], valamint a versenytárs utánzása (Btk. 419. §) tényállását is.

V.C. A HATÁLYOS SZABÁLYOZÁS ELEMZÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE

Abból a körülményből, hogy a jogalkotó – egyébként számos felelősségtani rendelkezéshez hasonlóan – a bűncselekményi egység egyes szabályozott eseteinek, valamint a bűnhalmazatnak a törvényi fogalmán sem változtatott a korábbi Btk.-hoz képest, több következtetés is adódhat. Így feltehető, hogy a jogalkotás a vonatkozásukban állandósult bírói gyakorlat irányait helyesli, a korábban kikristályosodott jogértelmezéseket a jövőben is érvényesnek tartja. Nyilvánvaló továbbá, hogy változatlan szabályozás mellett az a kérdés sem szorul értelmezésre, hogy a korábbi vagy az új jogszabályt kell-e az enyhébb büntetőtörvénynek tekinteni.⁴⁰ Végül felületesebb szemlélődés esetén arra is következtethetnénk, hogy a jogpolitikai koncepcióban sem állt be változás. Több

⁴⁰ Vö. 01. cím. Kivételt ez alól legfeljebb az előző pontban említett, törvényi egységgé vált bűncselekmények jelenthetnek, ahol a korábbi Btk. alapján bűnhalmazat, míg a hatályos Btk. szerint egység jön létre.

jogintézmény (pl. folytatólagosság⁴¹) kapcsán *felmerül azonban a gyanúja annak, hogy a szabályozás állandóságának oka nem a koncepció változatlanóságára, hanem inkább annak hiányára vezethető vissza.*

V.C.1. A bűnhalmazat

A bűnhalmazat törvényi fogalma⁴² ugyan nem változott a Btk.-ban, mégis itt látszik indokoltnak felhívni a figyelmet egy-két nem szerencsés tendenciára.

a) A büntető jogalkotásban a Btk. eredeti 81. § (4) bekezdése emelhető ki, amely az ún. „*halmazati három csapás*” szabályozása körében úgy rendelkezett, hogy csak a legalább három, *különböző időpontokban elkövetett* bűncselekmény szolgálhat alapjául a szigorúbb halmazati büntetésnek. Ezáltal a szabály alkalmazását elsősorban az anyagi halmazat gyakorlati eseteire korlátozta.⁴³ E rendelkezést azonban az Alkotmánybíróság 23/2014. (VII. 15.) számú határozatával – mert a jogbiztonságból fakadó előreláthatóság követelményével összeegyeztethetetlen volt – megsemmisítette.⁴⁴

b) Emellett a joggyakorlatban is előfordultak vitatható megoldások. Így hangsúlyozottan helytelenítendő például a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bíróság azon – a Bírósági Határozatokban is publikált – döntése, amely szerint „[a] járművezetéstől eltiltás alkalmazásának nincs helye, ha a dolog elleni erőszakkal elkövetett lopási cselekmény azért minősül többrendbeli büntettnek, mivel az elkövető a térben és időben el nem különülő egyetlen elkövetési tevékenység keretében több sértett tulajdonában levő ingóság elviteléhez használja a gépjárművet”.⁴⁵ Ha ugyanis komolyan vesszük azt, hogy az alaki bűnhalmazat a törvény szerint az anyagi halmazattal egyenértékű halmazati kategória, úgy a járművezetéstől eltiltás feltételül szolgáló „bűncselekmények” kitétel alatt az alaki halmazatban álló deliktumokat is feltétel nélkül érteni kell.

⁴¹ Vö. V.B.2. cím.

⁴² Vö. 01. cím.

⁴³ Megjegyezhető, hogy ez a felfogás – és így az alaki és anyagi bűnhalmazat közötti különbségtétel burkolt felélesztése – több hazai szerző részéről is helyeslésre talált. Lásd TÓTH (2010) 103–104. o.; KÓNYA (2011) 132–133. o. Feltehető azonban, hogy a jelzett munkák elsősorban a halmazati három csapás visszaszorítása érdekében helyezkedtek erre az álláspontra.

⁴⁴ AMBRUS (2015) 5–16. o.; CSEMÁNE VÁRADI (2014) 489–490. o.

⁴⁵ BH 1994. 466. (Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bíróság, 3.Bf.191/1994.)

A külföldi megoldások közül ehelyütt röviden a *német büntetőjogra* utalva az rögzíthető, hogy a német jogtudomány az alaki és anyagi halmazat elhatárolása kérdésében a hazaival összevetve alapvetően más fejlődési pályát járt be. Ennek legfőbb indoka, hogy a német büntetőtörvény (StGB) 52–53. §-ai – a többségi álláspont szerint elsősorban a kétszeres értékelés kiküszöbölése érdekében – a mai napig fenntartják az alaki és az anyagi bűnhalmazat jogkövetkezményeinek megkülönböztetését. A németeknél uralkodó felfogás továbbá nem a törvényi tényállás által *in abstracto* körülhatárolt, hanem az életbeli esetben, *in concreto* egységet alkotó cselekménysorba illeszkedő valamennyi bűncselekményt egy cselekménynek tekinti és az alaki bűnhalmazat körébe utalja. Ezáltal annak hatókörét – hazai szemmel nézve – meglehetősen kiterjeszti.⁴⁶

V.C.2. A folytatólagosság

A *folytatólagosság* fogalmának⁴⁷ – hatályba sem lépett – módosítása, majd annak elvetése valószínűsíthetően az egységes szabályozási koncepció hiányából fakadhatott. A már idézett, 2012. április hónapból származó Btk. Javaslat Indokolása szerint a fogalomban az „ugyanolyan bűncselekmény” kitételnek „ugyanolyan cselekmény”-re történő felcserélése azért szükséges, mert „a cselekmény szó használata lehetővé teszi az üzletszerűség egységébe tartozó szabálysértések vétségé minősítését”.⁴⁸ E megfogalmazásból az tűnik ki, hogy a jogalkotó némileg félreértette a definíció megváltoztatása szükségességének indokát, hiszen az üzletszerűség a szabálysértési értékre elkövetett részselekményeket egyébként is vétségekké minősíti fel, majd ezek, ha ennek feltételei szintén fennállnak, a folytatólagosság egységébe olvadhatnak. Ennek a lehetőségnek azonban semmi köze a „cselekmény/bűncselekmény” kitétel használatához, az éppen az üzletszerűség hiányában juthat jelentőséghez.

Ezután, mint láttuk, a Btk. még a hatálybalépést megelőzően úgy módosult, hogy minden maradt a régiben. A módosító törvény Miniszteri Indokolása mindezt az alábbiak szerint okolta meg: „az új Btk. 6. § (2) bekezdésében foglaltak szerint a folytatólagosságnál az „ugyanolyan cselekményt” kifejezés szerepel. Az új Btk. 370. § (2) bekezdés b) pont bc) alpontja szerint azonban az üzletszerűen szabálysértési értékre elkövetett lopás

⁴⁶ Lásd WESSELS (1994) 234. o. Az alaki halmazat uralomkörének szűkítésére törekvő felfogásokhoz lásd PUPPE (1979) 125. o.; FRISTER (2008) 422. o.

⁴⁷ Vö. 02. cím.

⁴⁸ Btk. Indokolás. Részletes Indokolás a 6. §-hoz. 2. pont. Forrás: Complex Jogtár

bűncselekmény, tehát a hatályos Btk. 12. § (2) bekezdése szerinti „ugyanolyan bűncselekményt” fogalom teljes mértékben helytálló, esetükben a folytatólagosság megállapítása a joggyakorlatnak nem jelent problémát”.⁴⁹

A gyanú tehát beigazolódott: a jogalkotás figyelmen kívül hagyta mindazon cselekményeket, amelyeket a folytatólagosságra jellemző körülmények között, ám nem üzletszerűen követnek el. Az ilyen cselekmények – a BKv 87. iránymutatására is figyelemmel – a Btk. szerint tehát nem képezhetnek folytatólagos bűncselekményt, és legfeljebb szabálysértés miatti felelősségre vonás alapjául szolgálhatnak. Mindez a joggyakorlatot azért érintheti érzékenyen, mert a szabálysértési értékhatár 2012. április 15. napjától 50 000 forintra emelkedett, így például áruházi lopások esetén a folytatólagosság (legalábbis üzletszerűség hiányában) nem állapítható meg, mert a tipikus és életszerű esetek legnagyobb részében az egyes lopások elkövetési értéke a párezer, vagy egy-két tízezer forintot nem haladja meg. A törvényesség fokozottabb érvényesüléséhez az pedig bizonyosan nem járul hozzá, ha a bíróságok ezt a problémát úgy próbálják meg áthidalni, hogy az üzletszerűség fogalmát objektivizálva, azt lényegében három elkövetéstől felfelé automatikusan megállapítják.⁵⁰

V.C.3. Az érték-egybefoglalás

Az érték-egybefoglalás⁵¹ jelenleg hatályos szabályozása kapcsán kétségtelen, hogy a jogalkotó eleget tett azon jogirodalmi sürgetéseknek, amelyek kizárólag a jogintézmény Btk.-ban történő szabályozását látták a legalitás elvével összeegyeztethetőnek.

Sajnálatos azonban, hogy az érték-egybefoglalásnak a Btk.-ba történő beemelése mellett a jogalkotás azon irányba nem tett lépéseket, hogy a jogintézmény gyakorlati használhatóságát növelje. Ehhez mindenekelőtt olyan infrastrukturális/informatikai háttér megteremtése lett volna szükséges, amely biztosítaná, hogy – amennyiben az érték-egybefoglalás törvényi feltételei fennállnak – a cselekmények ne a szabálysértési hatóságok által, szabálysértésként kerüljenek elbírálásra, hanem haladéktalanul büntetőeljárás indulhasson.⁵²

⁴⁹ A 2012. évi CCXXIII. törvény Indokolása. Részletes Indokolás a 318. §-hoz. Forrás: Complex Jogtár

⁵⁰ AMBRUS (2014c) 204–205. o.

⁵¹ Vö. 03. cím.

⁵² Ehhez nyilvánvalóan nem elegendő például a Szabs. tv. 117. § (6) bekezdésében foglalt azon rendelkezés, amely a rendőrség számára a szabálysértési előkészítő eljárás során azon kötelezettséget írja elő, hogy az érték-egybefoglalás megállapíthatósága érdekében ellenőrizze:

Látni kell azonban, hogy – mint fentebb már történt rá utalás – a gyakorlat az üzletszerűséget a fogalom objektív oldalának túlhangsúlyozásával értelmezi, ezért azt legtöbbször aggálytalanul megállapítja már néhány elkövetés esetén is, ezért az érték-egybefoglalásra különösebb szüksége nincs. Amennyiben pedig annak alkalmazása ritka kivételként mégis felmerül, a szabálysértések elévülése folytán felelősségre vonásra nem kerül sor.⁵³

Az érték-egybefoglalás kérdéskörén túlmutató, rendszerszintűnek tekinthető probléma, ezért csak felvillantásszerűen indokolt utalni arra, hogy a 2012. évi szabálysértési törvény krudélisnak is mondható szigorítást végzett el a szabálysértési felelősség körében.⁵⁴ Erre tekintettel pedig az érték-egybefoglalás, amennyiben a gyakorlatban el is tudna terjedni, valójában nem súlyosabb, hanem éppenséggel kedvezőbb helyzetbe hozná az elkövetőt azáltal, hogy a rövid úton borsos pénzbírsággal sújtható szabálysértések helyett évek múltán, jogkövetkezményként esetleg egy próbára bocsátással végződő büncselekményt írnak a terhére. E meglátás helyességét csak tovább erősítik a szabálysértések ismételt elkövetésére vonatkozó kiemelten szigorú rendelkezések.⁵⁵

V.C.4. A rendszeres elkövetés

A *rendszeres elkövetés*⁵⁶ értelmezése a jogirodalomban tarka képet mutat. A Btk. hatálybalépése óta napvilágot látott munkák közül *Lajtár István* a kapcsolati erőszak

folyik-e az eljárás alá vont személlyel szemben tulajdon elleni szabálysértés elkövetése miatt másik előkészítő eljárás.

⁵³ Részemről nem értek egyet a BKv 87. 3. pontjával, amely szerint a szabálysértések elévülése akkor is külön-külön folyik, ha az érték-egybefoglalás feltételei fennállnak. A jogintézmény ugyanis nem bírói, hanem törvényi egység, az a vonatkozó szabálysértések elkövetésekor, a törvény kötelező erejénél fogva létrejön, így amennyiben valamennyi feltétele fennáll, az egyes szabálysértések már nem bírnak önálló léttel, hanem egy több cselekményből felépülő, törvényi egységként szabályozott büncselekmény részselekményei csupán. A bírói gyakorlatban azonban töretlen az önálló elévülés elvét valló felfogás, lásd például a Pécsi Ítéletábla Bhar.II.36/2015/4. számú végzését. Érdekes egyébként, hogy a BKv 87. e vonatkozásban ellentétbe kerül az ugyancsak törvényi egységnek tekintett folytatólagos büncselekmény elévüléséről rendelkező BKv 31. felfogásával.

⁵⁴ NAGY M. (2012) 222. o.

⁵⁵ Szabs. tv. 23. §

⁵⁶ Vö. 0. cím.

tényállását a Btk.-ba iktató 2013. évi LXXVIII. törvényhez fűzött Miniszteri Indokolással⁵⁷ egyetértve, „legalább két, rövid időközönkénti elkövetést” ért rendszeresség alatt.⁵⁸ Élesen vitatja e felfogás helyességét Szomora Zsolt, szerinte „téves a miniszteri indoklás azon megállapítása, hogy a rendszeres elkövetés legalább kettő elkövetést feltételez. A rendszeres elkövetés »alsó határa« egzakt módon nem számszerűsíthető, de mindenképpen kettőnél több, nagyobb számú elkövetési alkalmat jelent”.⁵⁹

Végül kiemelhető Márki Zoltán álláspontja, aki a „legalább két elkövetés” követelményével egyetért ugyan, a rövid időköz feltételét azonban elveti, amikor úgy fogalmaz, hogy „a rendszeresség valójában nem a köztes időtartam hosszát, hanem az alkalmosság megállapításának kizártságát feltételező fogalom”, megköveteli továbbá „az elkövetőnek az egyes alkalmakat összekapcsoló tudatállapotát”.⁶⁰ E tekintetben Márki felfogását osztja Sinku Pál.⁶¹

A rendszerességet részemről – máshol részletesen kifejtett indokok alapján⁶² – olyan objektív tényállási ismérvnek (elkövetési módnak) tekintem, amely előre nem meghatározható, de nagyobb számú, az alkalmosság kizáró, hosszabb időintervallumon belül, időről időre – akár nagyobb időközökkel is megszakítottan – visszatérő elkövetés esetén állapítható meg.⁶³ A jogirodalmi álláspontok szóródására figyelemmel, még eme objektív fogódzókat kereső definíció mellett is kétséges azonban, hogy a bíróságok mikor helyezkednek majd arra az álláspontra, hogy a rendszeresség jegyeit az alapul fekvő történeti tényállás magán viseli. Erre figyelemmel megkockáztatható, hogy a rendszerességet fogalmi elemként megjelenítő törvényi tényállások a 9/1992. (I. 30.) AB határozatban foglalt jogbiztonság követelményével nincsenek kellő összhangban.

⁵⁷ A 2013. évi LXXVIII. törvény indokolása. Részletes indoklás a 19. §-hoz. 5. pont. Forrás: Complex Jogtár

⁵⁸ LAJTÁR (2013) 80. o.

⁵⁹ SZOMORA (2013) 445. o.

⁶⁰ MÁRKI (2013) 811. o.

⁶¹ SINKU (2013) 239. o.

⁶² AMBRUS (2014a) 20–22. o.

⁶³ Ugyanígy PÁPAI-TARR (2015) 622–623. o.

V.C.5. A szubszidiaritás

A szubszidiaritás⁶⁴ értékelése kapcsán röviden az emelhető ki, hogy aggályosnak tekinthető az ún. szoros értelmű szubszidiaritási záradékkal ellátott bűncselekmények számának gyarapodása a Btk.-ban. Elvi szempontból nem helyeselhető ugyanis, hogy egy enyhébb súlyú bűncselekmény háttérbe szoríthasson egy súlyosabbat, mivel ebben az esetben a joghoz némileg értő bűnelkövető bizvást azzal védekezne a záradékolt tényállás kimerítése esetén, hogy ő még egy másik, enyhébb deliktum tényállását is kimerítette, így enyhébb büntetésre tarthat számot.

V.D. DE LEGE FERENDA JAVASLATOK

Az egység-többség tana körében törvénymódosítás mellett érvelő jogirodalmi javaslatok napjainkban nem gyakran születnek.

V.D.1. A bűnhalmazat

Kiemelhetőek azonban azok a 2000-es években megjelent álláspontok, amelyek a bűnhalmazat és a folytatólagos bűncselekmény fogalmát nem a büntetőjogi felelősség, hanem a szankciótani szabályok körében helyezték volna el.⁶⁵ Ezt a megoldást részemről azért nem tudom támogatni, mert az egység vagy a halmazat kérdésében való döntés még csupán az „egyszerű” büntetés vagy a halmazati büntetés alkalmazásának előkérdése, amelynek magva ugyanolyan felelősségtani (bűncselekménytani) probléma, mint például a büntethetőségi akadályok, a stádiumok vagy a tettesség-részesség kérdésében történő állásfoglalás. A bűnhalmazat rendszerbeli helye tehát a jelenleg hatályos megoldásnak megfelelően, *A büntetőjogi felelősség* elnevezésű, III. fejezetben van.

V.D.2. A folytatólagosság

A folytatólagos bűncselekmény kapcsán érdemes utalni arra, hogy a német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság Büntető Nagytanácsának 1994. május 3. napján meghozott döntése (BGHSt 40, 138 ff.) a német joggyakorlatból a náluk addig szokásjogi úton érvényesült folytatólagosság intézményét lényegében kiiktatta.⁶⁶ Ez a megoldás azonban hazai büntetőjogunkban nem támogatható. A folytatólagosság intézményének fenntartását – ha nem

⁶⁴ Vö. 06. cím.

⁶⁵ WIENER (2003) 56. o.; GÁL (2006) 59. o.; LIGETI (2006) 35., 47. o.

⁶⁶ Lásd GEPPERT (1996) 57–63. o.; ROXIN (2003) 872–878. o.; FRISTER (2008) 427. o.; KÜHL (2008) 779. o.

is ezzel az elnevezéssel és mai tartalmával⁶⁷ – a sorozatos elkövetések kapcsán jelentkező bizonyítási nehézségek, pergazdaságossági szempontok, illetve nem egy esetben a felelősségenyhítés eszméje egyaránt megköveteli.

V.D.3. A rendszeres elkövetés

A *rendszeres elkövetés* kapcsán javasolható, hogy helyette a jogalkotó a vonatkozó tényállásokban az *ismételt elkövetés* kategóriáját alkalmazza. Ez a – magyar büntetőjogban szabályozási múlttal rendelkező⁶⁸ – törvényi egységi forma egyértelműen kifejezésre juttathatná, hogy már a kétszeri (tehát legalább egyszer megismétlődő) elkövetés is megalapozza a (szigorúbb) büntetőjogi felelősséget, ezáltal a jogbiztonság és a legalitás elvével jobban összeegyeztethető szabályozást valósítana meg.

V.D.4. A szubszidiaritás

A szubszidiárius bűncselekmények vonatkozásában indokolt lenne a szoros és tág értelemben vett szubszidiaritás közötti különbségtétel megszüntetése, egységes szabályozásuk megteremtése. Ennek érdekében a „ha más bűncselekmény nem valósul meg” kitételek valamennyi vonatkozó tényállásból törlendők és egységesen a „ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg” záradék lenne használandó.

V.D.5. A szabálysértések kapcsán

Mérsékelt *de lege ferenda* javaslatnak tekinthető a *szabálysértéseknek bevonása a folytatólagosság keretébe*, melyet mindenképpen kívánatosnak tartanék, például a folytatólagos bűncselekmény törvényi fogalmában az „ugyanolyan bűncselekmény vagy szabálysértést”, vagy egyszerűen az „ugyanolyan cselekmény” kitétel szerepeltetésével.

A szabálysértések folytatólagosságának kizártságával és az érték-egybefoglalással kapcsolatos problémák kiküszöbölése érdekében végül a *szabálysértési joganyagnak a büntetőjogba történő integrálása* javasolható, lényegében a bűncselekmények súly szerinti felosztása körében, a *trichotómia* ismételt bevezetése révén.⁶⁹ Ezzel együtt természetesen a szabálysértés–vétség–büntett kategóriáinak egyazon jogterületen belüli egymás mellett

⁶⁷ Vö. 0 cím.

⁶⁸ Korábban az 1950. évi 24. tvr. 5. §-a [BHÖ 232. p. (2) bekezdés] határozott meg súlyosabb jogkövetkezményt egyes bűncselekmények ismételt elkövetésének esetére, rendelkezéseit azonban az 1961. évi Btk. nem vette át. A fogalomhoz lásd FÖLDVÁRI (1955) 17. o.

⁶⁹ Ehhez lásd AMBRUS (2014b) 35. o.

élésének összhangját is szükséges megteremteni, elsősorban *a vétség kategóriájának (felfelé történő) kiszélesítésével*.⁷⁰

V.D.6. Az ismételt elkövetés fogalmának bevezetése

Lényegesen radikálisabbnak ható, azonban megfelelően átgondolt törvényi kidolgozás esetén a joggyakorlat számára egyszerűbb és jóval áttekinthetőbb megoldás lenne, ha *az alapvetően a sorozatos, nagyszámú elkövetések értékelésére „kitalált” törvényi egységi kategóriákat a jogalkotó egy közös (fő)fogalom alatt újrakodifikálná*. Ily módon a gyakorlatnak nem kellene bajlódnia a folytatólagosság, az üzletszerűség, az érték-egybefoglalás vagy a rendszeresség egymás mellett éléséből fakadó anomáliákkal, hanem például ugyanolyan (vagy hasonló) bűncselekmény (vagy szabálysértés) többszöri elkövetése esetén egyszerűen annyit kellene megállapítania, hogy a cselekmény *ismételten elkövetett*.

Az új, egységesített törvényi egységi formához („ismételtség”) az alapesetre irányadónál *magasabb büntetési tételt* kellene hozzárendelni, hatókörét pedig célszerű lenne a bűnhalmazathoz hasonlóan meghúzni annyiban, hogy csak az *egy eljárásban elbírált* cselekmények képezhetnék a törvényi egység részét. Ez a megoldás eljárásjogi szempontból az ügyek egyesítésének kötelezettségét és a nem alaptalanul bírált res iudicata hatás problematikáját is kiküszöbölhetné.⁷¹ Mindennek egyébként – figyelembe véve azt is, hogy a gyakorlat az egyszerűbb és időszerű büntetőeljárás eszméjének égisze alatt mind a folytatólagosság, mind az üzletszerűség törvényi ismérveit bevallottan objektivista alapon, messze kitágítóan értelmezi – sokkal őszintébb és kiszámíthatóbb jogalkalmazás lehetne a hozadéka.

V.E. FELHASZNÁLT IRODALOM

ÁDÁM György (1961) „A folytatólagos egység és a bűnhalmazat kérdése a Büntető Törvénykönyv Tervezetében” *Magyar Jog*, 1961/2.

AMBRUS István (2010) „Az ismételten bevezetett érték-egybefoglalásról és az ezzel kapcsolatos egyes elméleti és gyakorlati problémákról” *Magyar Jog*, 2010/5.

AMBRUS István (2014a) „A kapcsolati erőszak néhány büntetőjog-dogmatikai kérdése” *Családi Jog*, 2014/2.

⁷⁰ Így MÉSZÁROS (2012) 6–7. o.

⁷¹ E problémákhoz lásd GÁL (1980) 983–996. o.

- AMBRUS István (2014b) „A szabálysértési jog néhány aktuális kérdése – büntetőjogi szemmel” *Közjogi Szemle*, 2014/4.
- AMBRUS István (2014c) *Egység és halmazat – régi dogmatikai kérdés, új megközelítésben*. SZTE ÁJTK, Szeged, 2014.
- AMBRUS István (2015) „Az Alkotmánybíróság határozata a halmazati három csapásról. A jogbiztonság elvét sértő büntetőjogi rendelkezés alaptörvény-ellenessége, valamint az alaki és az anyagi bűnhalmazat eltérő megítélésének lehetőségei” *Jogesetek Magyarázata*, 2015/4.
- ANGYAL Pál (1920) *A magyar büntetőjog tankönyve*. Athenaeum, Budapest, 1920.
- BALOGH Jenő (1886) *A delictum collectivum és a szokásszerű és üzletszerű bűncselekmények tana*. Franklin-társulat, Budapest, 1886.
- BÉKÉS Imre – SZALMA László (1973) *Magyar Büntetőjog I. Általános Rész*. BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1973.
- BELOVICS Ervin (2014) „Az érték-egybefoglalás múltja és jelene” In: *Pusztai László emlékére* (szerk. Bárd Petra – Hack Péter – Holé Katalin). OKRI–ELTE ÁJK, Budapest, 2014. 141–161. o.
- BERKES György – LÁSZLÓ Jenő (1977) „A bűncselekmény és a büntetőjogi felelősség” *Magyar Jog*, 1977/5.
- CSEMÁNÉ VÁRADI Erika (2014) „A halmazati büntetés” In: *Magyar Büntetőjog. Általános Rész* (szerk. Horváth Tibor – Lévy Miklós). Complex Kiadó, Budapest, 2014.
- DEGRÉ Lajos (1912) *Adalékok a folytatólagos bűncselekmény tanához. Tanulmány az anyagi büntetőjog köréből*. Wessely és Horváth, Budapest, 1912.
- ERDŐSY Emil (1977) „Értékegybefoglalás a tulajdon elleni szabálysértések esetében” *Magyar Jog*, 1977/10.
- FINKEY Ferenc (1895) *Az egység és a többség tana a büntető jogban. (Egy büntetendő cselekmény és bűnhalmazat)*. Sárospatak [s. n., nyomtatta: Steinfeld Jenő], 1895.
- FINKEY Ferenc (1900) „A bűnhalmazati szabályok revisiója” *Jogtudományi Közlöny*, 1900/2.
- FÖLDVÁRI József (1955) „Az „ismételtség” a társadalmi tulajdon elleni bűncselekményeknél” *Jogtudományi Közlöny*, 1955/1.
- FÖLDVÁRI József (1962) *Az egység és a halmazat határesetei a büntetőjogban*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1962.
- FÖLDVÁRI József (1995) „Finkey Ferenc és a bűnhalmazat tana” In: *Emlékkönyv. Finkey Ferenc 1870–1949* (szerk. Szathmáry Béla). Jogászok a Kultúráért Alapítvány, Sárospatak, 1995.
- FÖLDVÁRI József (2006) *Magyar büntetőjog. Általános rész*. Osiris Kiadó, Budapest, 2006.
- FRISTER, Helmut (2008) *Strafrecht Allgemeiner Teil*. C. H. Beck, München, 2008.
- GÁL Attila (1980) „Az üzletszerűen elkövetett vagyon elleni bűncselekmények törvényi egysége és az ebből adódó eljárásjogi problémák” *Magyar Jog*, 1980/11.

- GÁL Attila (2006) „Néhány büntetéskiszabást érintő kérdés és az új Btk.” In: *Bűnügyi mozaik. Tanulmányok Vida Mihály 70. születésnapjára* (szerk. Nagy Ferenc) Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2006.
- GELLÉR Balázs (2012) „Bűncselekményi egység és többség” In: *Büntetőjog I. Általános Rész. A 2012. évi C. törvény alapján* (szerk. Belovics Ervin – Geller Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály). HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2012.
- GEPPERT, Klaus (1996) „Zur straf- und strafverfahrenrechtlicher Bewältigung von Serienstraftaten nach Wegfall der Rechtsfigur der fortgesetzten Handlung” *Neue Zeitschrift für Strafrecht*, 2/1996.
- GYÖRGYI Kálmán (1984) *Büntetések és intézkedések*. KJK, Budapest, 1984.
- HACKER Ervin (1936) *A magyar büntetőjog tankönyve. Általános Rész*. Ludvig István, Miskolc, 1936.
- HALÁSZ Sándor (1972) „A vagyoni elleni bűncselekmények értékegybefoglalásáról” *Magyar Jog*, 1972/4.
- HOROWITZ Simon (1891) *A magyar büntetőjog rendszeres tan- és kézikönyve*. Bernovits G., Kassa, 1891.
- IRK Albert (1928) *A magyar anyagi büntetőjog*. Dunántúli Pécsi Egyetemi Nyomda, Pécs, 1928.
- JULIS Mihály (1971) „Néhány gondolat a folytatólágosság törvényi szabályozásáról” *Magyar Jog*, 1971/4.
- KÁDÁR Miklós – KÁLMÁN György (1966) *A büntetőjog általános tanai*. KJK, Budapest, 1966.
- KAUTZ Gusztáv (1873) *A magyar büntető jog és eljárás tankönyve különös tekintettel a gyakorlati élet igényeire is*. Eggenberger, Pest, 1873.
- KIRÁLY Tibor (1955): „A szabálysértések” *Állam és Igazgatás*, 1955/9.
- KIS Norbert – HOLLÁN Miklós (2008) *A magyar büntetőjog tankönyve II. Különös rész*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.
- KÓNYA István (2011) „A három csapás bírói szemmel” *Magyar Jog*, 2011/3.
- KÜHL, Kristian (2008) *Strafrecht Allgemeiner Teil*. Franz Vahlen, München, 2008.
- LAJTÁR István (2013) „A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények” In: *Új Btk. Kommentár. 4. kötet, Különös Rész* (főszerk. Polt Péter). Nemzeti és Közszolgálati Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013.
- LÁSZLÓ Jenő (szerk.) (1984) *Az 1978. évi IV. Törvény (BTK) Előkészítése. I. kötet*. Igazságügyi Minisztérium, Budapest, 1984.
- LIGETI Katalin (2006) „Az új Büntető Törvénykönyv Általános Részének koncepciója” *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2006/1.
- LÖW Tobiás (szerk.) (1880) *A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről (1878: 5. tcz.) és teljes anyaggyűjteménye. Első kötet*. Pesti könyvnyomda-részvény-társaság, Budapest, 1880.
- MÁRKI Zoltán (2013) „A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények” In: *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. III. kötet* (szerk. Kónya István). HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2013.

- MÉSZÁROS Ádám (2012) „Észrevételek a Büntető törvénykönyvről szóló Előterjesztés egyes rendelkezéseihez” *De iurisprudencia et iurepublico*, 2012/1–2.
- MÉSZÁR Róza (2010) „Ellentmondások, furcsaságok a büntető törvénykönyv módosításaiban az elmúlt egy évben” *Belügyi Szemle*, 2010/7–8.
- NAGY Ferenc (2010) *A magyar büntetőjog általános része*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010.
- NAGY Marianna (2012) „Quo vadis Domine? Elmélkedések a szabálysértések helyéről a 2012. évi szabálysértési törvény kapcsán” *Jogtudományi Közlöny*, 2012/5.
- PÁPAI-TARR Ágnes (2015) „A kapcsolati erőszak kritikai megközelítésben” *Magyar Jog*, 2015/11.
- PAULER Tivadar (1869) *Büntetőjogtan*. Pfeifer Ferdinánd, Pest, 1869.
- PUPPE, Ingeborg (1979) *Idealkonkurrenz und Einzelverbrechen. Logische Studien zum Verhältnis von Tatbestand und Handlung*. Duncker & Humblot, Berlin, 1979.
- ROXIN, Claus (2003) *Strafrecht Allgemeiner Teil. Band II. Besondere Erscheinungsformen der Strafrecht*. C. H. Beck, München, 2003.
- SINKU Pál (2013) „A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények” In: *Büntetőjog II. Különös Rész. A 2012. C. törvény alapján* (szerk. Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál). HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2013.
- SZLEMENICS Pál (1847) *Fenyítő törvényszéki magyar törvény*. Eggenberger, Pest, 1847.
- SZOKOLAY István (1848) *Büntető jogtan*. Heckenast Gusztáv, Pest, 1848.
- SZOMORA Zsolt (2013) „Btk. XX. Fejezet: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények” In: *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz* (szerk. Karsai Krisztina). Complex Kiadó, Budapest, 2013.
- SZOMORA Zsolt (2014) „Létrejöhét-e bűncselekmény szabálysértések érték-egybefoglalásával. Egy alkotmányellenes büntető kollégiumi vélemény margójára” In: *Emberek őrzője. Tanulmányok Lőrincz József tiszteletére. 1. kötet* (szerk. Hack Péter – Koósné Mohácsi Barbara). ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014.
- TÓTH Mihály (2010) „Gondolatok büntetőjogunk fejlődésének újabb dilemmáiról és távlatairól” *JURA*, 2010/2.
- VÁMBÉRY Ruzstem (1913) *Büntetőjog*. Grill Károly, Budapest, 1913.
- VISZOKAY László (1960) „Néhány szó az értékegybefoglalásról” *Magyar Jog*, 1960/4.
- VISZOKAY László (1980) „A törvényi egység különleges esetei: az értékegybefoglalás és az üzletszerűség” *Magyar Jog*, 1980/7.
- WESSELS, Johannes (1994) *Strafrecht Allgemeiner Teil. Die Straftat und ihr Aufbau*. C. F. Müller, Heidelberg, 1994.

WIENER A. Imre (2003) *A Btk. általános része de lege ferenda*. MTA Jogtudományi Intézete, Budapest, 2003.